

ЗА ЯВЛЕНИЕТО “ЯЛОВА СВАТБА” И НЕГОВИТЕ РАЗЛИЧНОСТИ

Симеон Мильов

В жизненият цикъл на човека сватбата (встъпване в брак) променя неговия социален статус и той преминава в групата на женените/омъжените, призвани да продължат рода/общността. Тази важна социална и природна определеност на сватбата дава основание на етнолозите да я интерпретират различно: като обичай представление или маскарад в контекста на народната драма¹; като обредно разиграване на мита за свещения (божествения брак от една страна и игровото представяне на “обърната” сватба-пародия, “сватбените” моменти в сурвакарските и кукерски обичаи², “сватбата” разигравана от бабите-акusherки на Бабинден, маскарада от типа “погребение сватба” в обичая “Миша сватба”³, тракийската “ялова сватба”, с която се санкционира побратимството⁴, “ялова сватба” (“толум”) за района на Велико Търново и Горна Оряховица⁵, “ялова сватба” в Трънско⁶, “войнишка сватба”⁷ и т.н.

В следващите редове ще стане дума за трънската “ялова сватба” и за две конкретни “войнишки сватби” от 1918/?/ и 1942 г.

Ето описанието на “сватбата” от Трънско: “Своеобразен обичай в селата на Трънско е така наречената “ялова сватба”. По подобие на истинската сватба се устройва недействителна сватба. Тя се прави тогава, когато са необходими някакви средства за общото благо на цялото село. Такава сватба се организира само от мъже, които се преобличали в женски носии, за да представят кумата, свекър-

вата, шаферки и зълви. Най-подходящия момък се обличал и кичел като истинска булка с превез и венче на главата. Така че тази сватба външно се различавала от истинската по това, че тук на мястото на жените участвували преоблечени мъже. Сватбарите придружени от музика, обикаляли всяка къща и събирали пари и разни продукти, които след това били продавани. Почти всяка ялова сватба завършвала със селска вечеринка. Парите, събрани от това увеселение, били използвани за благо на всички селяни. Жените от с. Реяновци със задоволство и благодарност разказват за яловата сватба, организирана в тяхното село за събиране на средства за електрификацията на селото...”⁸

От това описание не стават ясни много неща: през кой годишен период се е провеждал обичаят, в кои села (освен Реяновци) е бил разпространен, от кое време се помни че е изпълняван, докога е битувал и т. н. – въпроси, които подсказват, че явлението “ялова сватба” в Трънско е необходимо да се проучи по-пълно.

Твърде възможно е обичаят в Трънско да е своеобразна реплика на сурвакарската традиция в Граово и Краище на оновата: “Вие си имате сурваскари и невеста – ние си имаме “ялова сватба”.

По-сигурно е, че “играта на сватба” в Трънско твърде много прилича по смисъл на тази от Великотърновско и Горнооряховско, що се отнася до това, че и градинарите от тези райони, и строителите от Трънско, са гурбетчии. Това ни подсказва, че освен другите си функции, този оби-

чай е целял да подпомогне и регулира нарушени от гурбетчиляка обществени отношения от полово-възрастов и брачен порядък⁹.

Войнишката сватба е също “ялова сватба”, но натоварена преди всичко с развлекателни функции. Една архивна снимка от фронта през 1918 г. /?/ ни уверява в това. Племенникът на художника А. Митов – Стефан Б. Митов, е изпратил открита картичка на своите близки. На фотографията се виждат и преоблечени войници в женски дрехи/”булка”, “свекърва”), а в края на краткото си писмо С. Б. Митов пише: “Как Ви се виждат фронтовите забави и госпожиците войници?” Датата е 3.VI. (1918?) – Девендикли.

Документираната в снимки войнишка сватба (26.VII.1942 г.) е от личния албум на моя баща. Ето и неговия разказ: “През лятото на 1942 г. бехме на учение на “Пищи поле” под Самоков. Фелтфебела даде идеята за тая сватба. Той е родом от село Забел, Трънско. Да направиме увеселение, рече. Имаше връзки по Самоков и беше събрал носии. Попо на снимките е фелтфебело. За сватбата избрахме сичко по ред как си е – булка, младоженя, кум, кумица, свекър, свекърва, девер, мечкар с мечка. Двама души за мечка. Клисар. И че е като забава, вечеринка. За развлечение на войниците.

Тоя фелтфебел живееше при втората чешма у Забел, до пътя за Зелениград.

Един от братята му е Стефан, съученик ми беше, а друго брат е Гоца. Гоца си остана у Забел, а фелтфебело у София. У Забел за тия стари работи може да ти разкаже само Тола Толчин. Баща му беше шивач – бай Толча.

Войниците сме от 20-ти и 21-ви набор от моторизирания полк на бронираната бригада. На лагер под Самоков.

У Ярловци не помним да са правили по мое време “ялова сватба”¹⁰.

Предадох записа изцяло, за да стане ясна връзката между войнишката сватба от 26 юли 1942 год. под Самоков и това, че тя е испирирана от фелфебела, който е от трънското село Забел и по всяка вероятност познава явлението “ялова сватба” от своето село или някое от съседните села. А може да е участвал в “игра на сватба” по времето, когато е бил говедарче, една твърде популярна игра сред момчетата, във времето на израстването им.

От изложеното до тук е ясно едно – огромната смислова натовареност на сватбата предопределя и нейните карнавални варианти не само в календарната обредност, но и в случаите, когато е имало нужда от развлечение, в общество, което още не е скъсало докрай с традицията. Днес играта на сватба е останала в сурварската и кукерската обредност.

Войнишка сватба от
1918 г. (?)

Войнишка сватба
от 1942 г. Публиката
и младоженците
очакват попа.

Войнишка сватба
от 1942 г. Попът на
път за “дома” на
младоженците.

**Войнишка сватба
от 1942 г. Краят на
“венчавката”.**

**Войнишка сватба от
1942 г. Попът наблюдава
хорото на младоженците.**

**Войнишка сватба от
1942 г. Мечката играе
хоро, попът говори със
свекъра.**

Войнишка сватба от 1942 г. Макар и неразрешено, попът се е хванал на хорото.

Войнишка сватба от 1942 г. Обща снимка.

БЕЛЕЖКИ

1. Попов, Р. Български народни игри и представления. С., 1993
2. Боцев, В. Маскирането и обичаите под маски во Македония. // Етнолог, 1993, 3, 114-122
3. Попов, Р. Театралните елементи в един забравен народен обичай. “Миша сватба”. // Празници и зрелища в европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането. С., 1996, 188-194
4. Ников, Н. Тракийската “Ялова сватба”. // Доклади от Втория международен конгрес по балканистика. Т. 15. С., 1988, 109-118
5. Колев, Н. Мъжката сватба в Плаково и околните села. // Архив на Поселищни проучвания. В. Търново, I, 1991, 32-43
6. Миронова, С. Трънският край. С., 1971, 186
7. Мильов, С. Роднинството в традицията. // Родознание, 2, 2004
8. Миронова, С. Пос. Съч., 186

9. Попов, Р. За “Яловата сватба” на българските гурбетчии в Северна България. // Етнология на границите на два века. В. Търново, 2000, 401-410
10. Разказ на Мильо Симов Милев, роден 13.10.1921 г., средно образование. Запис 4.9.2002

“FALSE WEDDING” EVENT AND ITS VARIANTS

(Summary)

Simeon Milyov

The important social and biological predetermination of the wedding event permits both the community to “play” the ceremony through a complex of calendar and family rites and the ethnologists to interpret it as performance, masquerade and etc. The author’s attention has been drawn by a “soldier’s”, t.e. a false wedding, from 1942, an event which he considers both entertainment and one of the “male performances” in the process of young men’s socialization.